

SMARTLABY, UMEĽÁ INTELIGENCIA ČI VIDEOHRY – OHLIADNUTIE SA ZA KONFERENCIOU BIBLIOSFÉRY 2023

Mgr. Dávid Baranko; David.Baranko@cvtisr.sk; (Centrum vedecko-technických informácií SR)

Koncom mája 2023 sa na pôde Centra vedecko-technických informácií SR (CVTI SR) konala odborná konferencia Bibliosféry, ktorá sa posledné roky zameriava najmä na témy a aktivity súvisiace so spoluprácou vedeckej knižnice CVTI SR s verejnými knižnicami z celého Slovenska. Túto spoluprácu zastrešuje pojem „Knižnice pre Slovensko“ (KPS) – pojem, ktorý sa stáva synonymom pre transformáciu knižníc na inovatívne inštitúcie 21. storočia. Konzorcium Knižnice pre Slovensko a jeho aktivity sme už podrobne predstavovali v predchádzajúcich číslach časopisu ITlib.

<http://doi.org/10.52036/1335793X.2023.1-2.62-64>

V roku 2022 sa knižnice konzorcia KPS aktívne zapájali do rôznych grantových výziev s podporou CVTI SR. Množstvo knižníc bolo úspešných najmä vo výzve predsedu vlády SR na poskytnutie dotácie v oblasti vedy a inovácií. Knižnice tak získali financie na nákup techniky potrebnej pre poskytovanie nových inovatívnych služieb, vybudovanie kreatívnej dielne a hravú podporu digitálnej gramotnosti, kreativity či Industry 4.0 zručností svojich používateľov. Hlavnou témou konferencie Bibliosféry 2023 preto boli SmartLaby – kreatívne dielne vhodné pre verejné knižnice, v ktorých sa poskytujú nové služby pre verejnosť a podporuje sa ich kreativita a digitálna gramotnosť.

Prvý prednáškový deň podujatia otvoril a účastníkov privítal Radoslav Ragač, generálny riaditeľ sekcie kultúrneho dedičstva Ministerstva kultúry SR. Úvodným slovom pokračoval Jozef Dzivák, riaditeľ vedeckej knižnice CVTI SR, ktorý sa tiež poďakoval za prácu Eve Kalužákovej a jej kolegom z dielne Fablab CVTI SR za podporu budovania kreatívnych dielní v knižniciach a Jitke Dobbersteinovej a jej tímu z Kontaktnéj kancelárie pre otvorený prístup v CVTI SR za podporu otvorenej vedy na celonárodnej úrovni.

Dávid Baranko, koordinátor KPS, následne predstavil a zároveň zhrnul doterajšie aktivity konzorcia, ako napríklad celoživotné vzdelávanie knihovníkov, podporu zriaďovania SmartLabov, pomoc s projektovými výzvami, zahraničné spolupráce, fundraising pre knižnice a iné. Špeciálnu pozornosť venoval digitalizácii fondov

členských knižníc zo strany CVTI SR, vďaka ktorej sa od septembra 2021 zdigitalizovalo celkovo 510 241 strán dokumentov z 12 knižníc. V rámci pripravovaných novíniek predstavil novú digitálnu knižnicu Kramerius určenú nielen pre knižnice konzorcia KPS a schválenú Národnú stratégiu výskumu, vývoja a inovácií 2030, v ktorej sa počíta s budovaním SmartLabov v 50 slovenských knižniciach.

S prezentáciou pokračoval Tomáš Fiala, vedúci odboru knižnično-informačných služieb vedeckej knižnice CVTI SR, v ktorej sa venoval téme knižníc v kontexte spoločenských zmien. Bližšie charakterizoval jednotlivé spoločenské faktory vplývajúce nielen na fungovanie knižníc, medzi ktoré patria zdieľaná ekonomika, občianska veda, knižnica ako súčasť občianskej vybavenosti, elektronizácia života (práca a život), dezinformácie a demokracia, dopyt po informáciách, energetická kríza, inflácia, umelá inteligencia (AI) či potreba reformy vzdelávania. Na základe uvedených faktorov by mali verejné knižnice využiť zmenu ako príležitosť a ponúkať nové služby verejnosti, a to aj prostredníctvom SmartLabov. Vďaka zrealizovaným výmenným pobytom podporených grantom Veľvyslanectva USA na Slovensku následne Fiala predstavil inovatívne služby a kreatívne dielne Kalifornskej univerzity v San Diegu a Arizonskej univerzity v Tucsove vrátane ich knižníc.

Lenka Malovcová, krajská metodička a zástupkyňa riaditeľky Krajskej knižnice Ľudovíta Štúra vo Zvolene,

predstavila kreatívnu dielňu knižnice, jej technické vybavenie a podelila sa o skúsenosti s realizáciou hravých workshopov s 3D tlačiarňou, micro:bitmi, vypaľovaním do dreva alebo Ozobotmi. Ukážka knihovníkmi vytvorenej trasy pre robota Ozobota po knižnici a jej oddeleniach predstavovala ideálny príklad dobrej praxe prepojenia digitálnych technológií s knižnicou.

Obr. 1 Prednáška: Kreatívna dielňa v Krajskej knižnici Ľudovíta Štúra vo Zvolene – Lenka Malovcová

Prvý blok prednášok zakončila Eva Kalužáková, koordinátorka smart vzdelávania kreatívnej dielne Fablab CVTI SR. Vo svojej prezentácii vyzdvihla rolu knižníc a ich SmartLabov v podpore digitálnych i manuálnych zručností nielen u detí. Kľúčovými kompetenciami budú totiž v blízkej budúcnosti kreativita, flexibilita, schopnosť adaptácie a kritické myslenie. Vzdelávanie v SmartLaboch knižníc by preto malo byť hravé, inovatívne a aplikovateľné do praxe. Venovala sa tiež téme umelej inteligencie, ktorá je už tu a ovplyvní životy všetkých z nás. Zároveň účastníkov pozvala na druhý, praktický deň, v ktorom sa konal praktický workshop pod názvom „Ako funguje AI kreatívne“.

O skúsenostiach so spoluprácou s CVTI SR následne hovoril Norbert Végh, kurátor digitálnej knižnice Slovenskej knižnice pre nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči. Predstavil digitálnu knižnicu, digitálne učebnice (nielen) pre nevidiacich a aj najnovší výsledok spolupráce – vydávanie časopisu Quark vo formáte vhodnom pre nevidiacich a slabozrakých. Dotkol sa aj témy umelej inteligencie a syntetickej reči, vďaka kto-

rej je dnes možné efektívne previesť text do zvukovej podoby vhodnej (nielen) pre používateľov so zrakovým postihnutím.

Potenciál knižnice pre hravé digitálne vzdelávanie si uvedomuje aj Ingrid Meňky, riaditeľka Krajskej knižnice Karola Kmeťka v Nitre. Vo svojom príspevku hovorila o skúsenostiach s digitálnymi technológiami v rámci projektu Od čitateľskej gramotnosti k digitálnym technológiám. Podrobnejšie predstavila workshopy s mBotmi a micro:bitmi pre učiteľov a seniorov a workshopy s 3D tlačou pre deti a seniorov, čím zároveň knižnica podporuje medzigeneračný dialóg.

Skúsenosti s prevádzkou kreatívnej dielne má aj Hornozemplínska knižnica vo Vranove nad Topľou, o ktoré sa podelil Matúš Novotný z Oddelenia špeciálnych služieb a čítarne. Podrobne predstavil vybavenie dielne, ku ktorému patria 3D tlačiareň, 3D perá, 3D skenery, šijacie stroje, CNC fréza, laserová gravírovačka a iné. O bohatých skúsenostiach s digitálnymi technológiami hovorí 34 zrealizovaných podujatí od začiatku roka 2023 alebo klub 3D tlače Fablabik, kde sa vyrábali aj pomôcky pre lekárov.

Druhý blok prednášok uzavreli Robin Szaffner a Štěpán Tóth z Knižovny Ústeckého kraje (ČR), ktorí predstavili otvorené dielne knižnice. V polytechnickej dielni môžu používatelia využiť 3D tlačiareň, 3D skener, CO2 laser, ručné náradie a iné. Kreatívne a sezónne dielne knižnice sa zas zameriavajú na manuálne práce s textilom,

Obr. 2 Drevárska dielňa vo Fablabe Ilkovičova

keramikou či drevom. Lákadlom knižnice je aj nahrávacie štúdio a astroklub, ktoré dokážu zbaliť do kufru a preniesť na rôzne podujatia.

Po druhom bloku prednášok nasledovala prestávka spojená s časťou EXPO, v rámci ktorej mali účastníci možnosť vyskúšať si a prezrieť spomenuté mobilné nahrávacie štúdio a astroklub Knižovny ústeckého kraje. V ďalších stánkoch sa prezentovala spoločnosť Alanata, vedecko-popularizačný portál Veda na dosah a vedecká knižnica CVTI SR s jej službami v oblasti otvorenej vedy, občianskej vedy a elektronických informačných zdrojoch.

Posledný prednáškový blok pokračoval v téme kreatívnych dielní a o ďalší príklad dobrej praxe sa podelil Radomír Kizek z Krajskej knižnice P. O. Hviezdoslava v Prešove. V rámci programu knižnice s názvom Digitálny kompas sa realizujú workshopy pre širokú verejnosť k 3D modelovaniu, 3D tlači, programovaniu micro:bitov či základom práce s počítačom pre seniorov. Predstavené bolo aj vybavenie dielne, kde používatelia okrem 3D tlačiarne a micro:bitov nájdu aj 3D skener, okuliare pre virtuálnu realitu alebo 360 stupňovú kameru.

Verejné knižnice sú často obmedzené priestorovými i finančnými možnosťami pri budovaní kreatívnych dielní a Dominiká Tóthová z kreatívnej dielne CVTI SR Fablab na Radlinského ul. preto vo svojom príspevku predstavila výrobné technológie vhodné pre verejné knižnice. Medzi ne patrí napríklad multifunkčná tlačiareň, tzv. snapmaker, ktorý v jednom zariadení spája 3D tlačiareň, laserovú gravírovačku a CNC frézu.

Prednáškový deň uzatvoril Dávid Baranko s príspevkom o videohrách a ich využití v knižniciach nielen na vzdelávacie účely. Bližšie predstavil vplyvy videohier, možnosti motivácie k čítaniu kníh prostredníctvom videohier, možnosti využitia videohier v knižnici – či už ako terciárny zdroj informácií, lákadlo do knižnice, alebo ako nástroj vzdelávania (Hodina kódu) – a taktiež predstavil možnosti gamifikácie v SmartLabe knižnice.

Druhý deň Bibliosfér 2023 sa konal v kreatívnych dielnach Fablab CVTI SR. V produkčne orientovanom Fabla-

be Radlinského bola pre účastníkov pripravená exkurzia a predstavenie jednotlivých výrobných technológií, po ktorej nasledoval workshop 3D modelovania. Súbežne prebiehal program aj v edukačne orientovanom Fablabe Ilkovičova, kde mali účastníci taktiež možnosť absolvovať exkurzie jednotlivých dielní a učební, po ktorých sa konal workshop o umelej inteligencii (AI). Na workshope sa knihovníci dozvedeli, čo AI vlastne znamená, ako funguje, ako sa učí a mnoho ďalšieho. Zároveň si mohli vyskúšať prácu s vybranými nástrojmi využívajúcimi AI. Po workshope si mohli účastníci vyskúšať prvé prototypy pripravovanej únikovej hry koncipovanej pre SmartLab. Samozrejmosťou bola aj možnosť konzultácie k vybaveniu a technológiám kreatívnej dielne.

Obr. 3 Prednáška: Otvorené dielne Knižovny Ústeckého Kraje

Celkovo sa prvého, prednáškového dňa Bibliosfér 2023 zúčastnilo 55 účastníkov z knižníc či iných inštitúcií zo Slovenska i Českej republiky. Druhý, praktický deň absolvovalo 25 účastníkov. Program, informácie či fotogaléria je dostupná na webovej stránke podujatia: kniznicepreslovensko.cvtisr.sk/podujatia/bibliosfery-2023.